

RESTES CERÀMIQUES AL TURÓ DE SANT ANTONI (ALTAFULLA)

Pedro Otiña Hermoso¹

Amb el present treball pretenem donar a conèixer un conjunt de materials ceràmics recuperats en superfície que formen part de la col·lecció del Centre d'Estudis d'Altafulla. Aquests materials procedeixen del turó de Sant Antoni, una partida d'Altafulla que es troba parcialment edificada, tot i que no sembla que la zona on es localitzen les restes ceràmiques estigui afectada per l'expansió urbanística del municipi. Amb aquests materials s'amplia el patrimoni arqueològic de la vila d'Altafulla, ja per si força significatiu, i ens permet considerar l'existència d'una vila romana o d'un establiment industrial a l'indret.

INTRODUCCIÓ

El turó de Sant Antoni es localitza al nord del nucli urbà d'Altafulla, en una zona propera a les últimes construccions de la vila, al costat mateix de l'autopista i en un lloc amb algunes construccions de caràcter industrial o de magatzems. El turó en qüestió es caracteritza per presentar una suau pendent que és més pronunciada conforme s'assoleix el cim del mateix i es troba parcialment abancalat com a conseqüència d'antics cultius, avui abandonats. Els materials arqueològics son visibles notablement a la part baixa del turó, observant-se que, igual que el material conservat al Centre d'Estudis d'Altafulla, presenta un elevat grau de rodament i erosió. No s'observen restes arquitectòniques ni elements constructius que es datin en època antiga, fet que ens

1. Apartat de Correus, 448. 43840 Salou (Tàrragona). E-mail: otina@ozu.es.

fa considerar que els materials ceràmics conservats a dita institució poden procedir de diversos punts del turó, donades les característiques del mateix. Amb tot, la concentració de materials es dona a la part baixa del turó, en una zona propera a un camí, al vessant sud-oest.

DESCRIPCIÓ DEL MATERIAL CERÀMIC

Les restes ceràmiques conegudes del turó de Sant Antoni es troben, en general, força erosionades per rodament, fet que delata que es recuperaren en una clara posició secundària. Del conjunt analitzat podem destacar la presència majoritària de recipients de tradició ibèrica, amb formes, com es veurà tot seguit, característiques de l'ibèric final. En primer terme indiquem la presència d'un fragment d'olla, amb la vora girada vers l'exterior i la superfície interior mínimament bruniada. Un segon fragment de vora a destacar és el d'una gerra amb perfil en forma de "coll de cigne" o "zoomorf", característic de recipients de mitjanes i grans proporcions ibèrics. El kalathos es troba representat per tres fragments de vores. Totes tres vores es presenten força erosionades i no presenten cap mena de decoració. Aquest recipient es troba àmpliament representat als contextos arqueològics catalans que es daten entre les darreries del segle III aC i poc després del canvi d'Era. Les ceràmiques importades queden reduïdes a un fragment de parets fines que, possiblement pertany a un fons i un fragment sense forma de ceràmica de vernís negre del tipus Campaniana A.

Les àmfores conegudes d'aquest jaciment es redueixen a fragments sense forma d'àmfora tarraconense, itàliques, eivissenques, sud-hispàniques i africanes d'època romano-republicana. D'aquest conjunt cal destacar la presència majoritària de les produccions itàliques, ja que es coneixen quatre nanses, un fons i diversos fragments sense forma juntament amb una vora identificada amb la forma Dressel 1. Aquesta forma es documenta a Tàrraco des de mitjans del segle II aC, essent el primer contenidor d'origen itàlic exportat massivament cap a la capital de la Citerior (Díaz, Otiña, 2002, 2003). El producte principal envasat en aquest contenidor és el vi.

Una segona producció amfòrica significativa documentada entre els materials coneguts del turó de Sant Antoni és l'africana. En aquesta ocasió, els dos fragments coneguts es poden vincular a la producció coneguda com a Tripolitana Antiga. Es tracta d'una producció poc coneguda a la ciutat de Tàrraco i el seu *Ager*, tot i que darrerament, diverses troballes han fet augmentar considerablement, estadísticament, els recipients coneguts. Amb tot encara és una producció minoritària dins del registre arqueològic. La seva cronologia es centra entre les darreries del segle III aC/principis del segle II aC pels exemplars més antics i el canvi d'Era o posterior per als més moderns.

L'argila d'aquests recipients és força característica: de color vermell intens, tot i que varien les tonalitats, dura i de tacte rugós. Els paral·lels més propers per al nostre exemplar els localitzem a la ciutat de Tarragona (Díaz, 2000; Díaz, Otiña, 2002; 2003a; 2003b), la vila de Mas d'en Gras a Vila-seca (Járrega, 2003) i el poblat ibèric d'Alorda Park (Asensio, 1996), on s'han documentat en contextos de l'any 200 aC.

Per últim, la darrera producció amfòrica documentada al turó de Sant Antoni és l'àmfora evissenca PE 26. Es tracta d'una imitació de les àmfores Pascual 1 fabricada entorn al canvi d'Era. Aquest contenidor es caracteritza per presentar una vora recta o mínimament motllurada i nanses obliqües respecte l'eix de simetria situades a uns 3 cm de la vora. La seva àrea de difusió és poc coneguda i cal destacar la seva presència majoritària en jaciments balears (Ramón, 1995).

CLASSE CERÀMICA / MATERIAL	FORMA	VO	FO	NA	SF	N.M.R.
Àmfora Itàlica	Dressel 1b	1				1
Àmfora Itàlica			1	4	9	
Àmfora Sud-hispànica					1	
Àmfora Eivissenca	PE 26	1				1
Àmfora Eivissenca					1	
Àmfora Africana	Trip. Antiga	1				1
Àmfora Africana				1		
Àmfora Tarraconense					6	
Àmfora Ibèrica		2				2
Àmfora Ibèrica				1		
Parets Fines					1	
Campaniana A					1	
Comuna Ibèrica Oxidada					21	
Comuna Ibèrica Oxidada	Olla	1				1
Comuna Ibèrica Oxidada	Gerra	1				1
Comuna Ibèrica Oxidada	Kalathos	3				3
Elements Metàl·lics	Clau					1

CONSIDERACIONS FINALS

Els materials ceràmics conservats procedents del turó de Sant Antoni ens permet considerar l'existència d'una vil·la o instal·lació de caràcter industrial a l'indret. L'absència de restes arquitectòniques o altres elements significatius d'ocupació humana no ens permet precisar la natura mateixa del jaciment. Amb tot, considerem que podem establir que no ens trobem davant d'un jaciment que presenti una ocupació anterior a l'època romana ja que a partir de mig turó es pot observar perfectament en relleu geològic del mateix, observant que gairebé no hi ha sediment algun que emmascarés qualsevol estructura.

Els materials ceràmics coneguts d'aquest jaciment ens permeten oferir una cronologia inicial de segle I aC amb una perduració, com a mínim, fins a canvi d'Era. Els materials que ens permeten oferir una cronologia són les àmfores, donat que la ceràmica comuna, tota ella, és característica del període ibèric final i romano republicana i la vaixella fina, en aquest cas no és gens significativa. La banda alta de la cronologia l'establim a partir de la presència de fragments d'àmfores itàliques del tipus Dressel 1. Les formes més antigues d'aquesta classe ceràmica arriben a Tàrraco, com ja s'ha indicat, a partir de mitjans del segle II aC, però el perfil del fragment de vora conservat ens ofereix una variant més moderna que podem situar a partir dels primers anys del segle I aC d'una manera genèrica. La banda baixa de la cronologia ens l'ofereix l'àmfora eivissenca PE 26. Es tracta d'una imitació de les àmfores de la regió laietana Pascual 1, produïda a la illa d'Eivissa entorn al canvi d'Era. La seva presència fora de les illes balears sembla extraordinari, però als darrers temps i gràcies a la divulgació de la seva existència sembla documentar-se, com a mínim, a la ciutat de Tarragona, d'una manera molt minoritària i residual dins del registre arqueològic. D'altra banda, la presència d'un fragment de vora i una nansa de l'àmfora coneguda com a Tripolitana Antiga de producció africana ens pot suggerir portar la cronologia del jaciment cap a finals del segle III aC o inicis del segle II aC. a partir dels paral·lels del jaciment d'Alorda Park (Asensio, 1996). Però la presència d'aquest recipient en contextos tarraconins datats cap a l'any 100 aC. (Díaz, Otiña, 2003b; Jàrraga, 2003) ens permeten indicar la llarga perduració d'aquest contenidor al mercat, arribant fins i tot al segle I dC. El perfil de la vora de l'exemplar del turó de Sant Antoni ens permet datar aquest contenidor, a partir de paral·lels coneguts, durant la primera meitat del segle I aC (Pascual, Ribera, 2002). D'aquesta manera, amb la prudència que s'ha de tenir donada l'absència d'altres elements que ens aportin una cronologia més acurada, com poden ser restes ceràmiques de vaixella fina, epigràfics o numismàtics, i a la realització d'una delimitació arqueològica que ens permeti detectar restes arqueològiques al subsòl, considerem que s'ha de datar aquest jaciment durant el segle I aC.

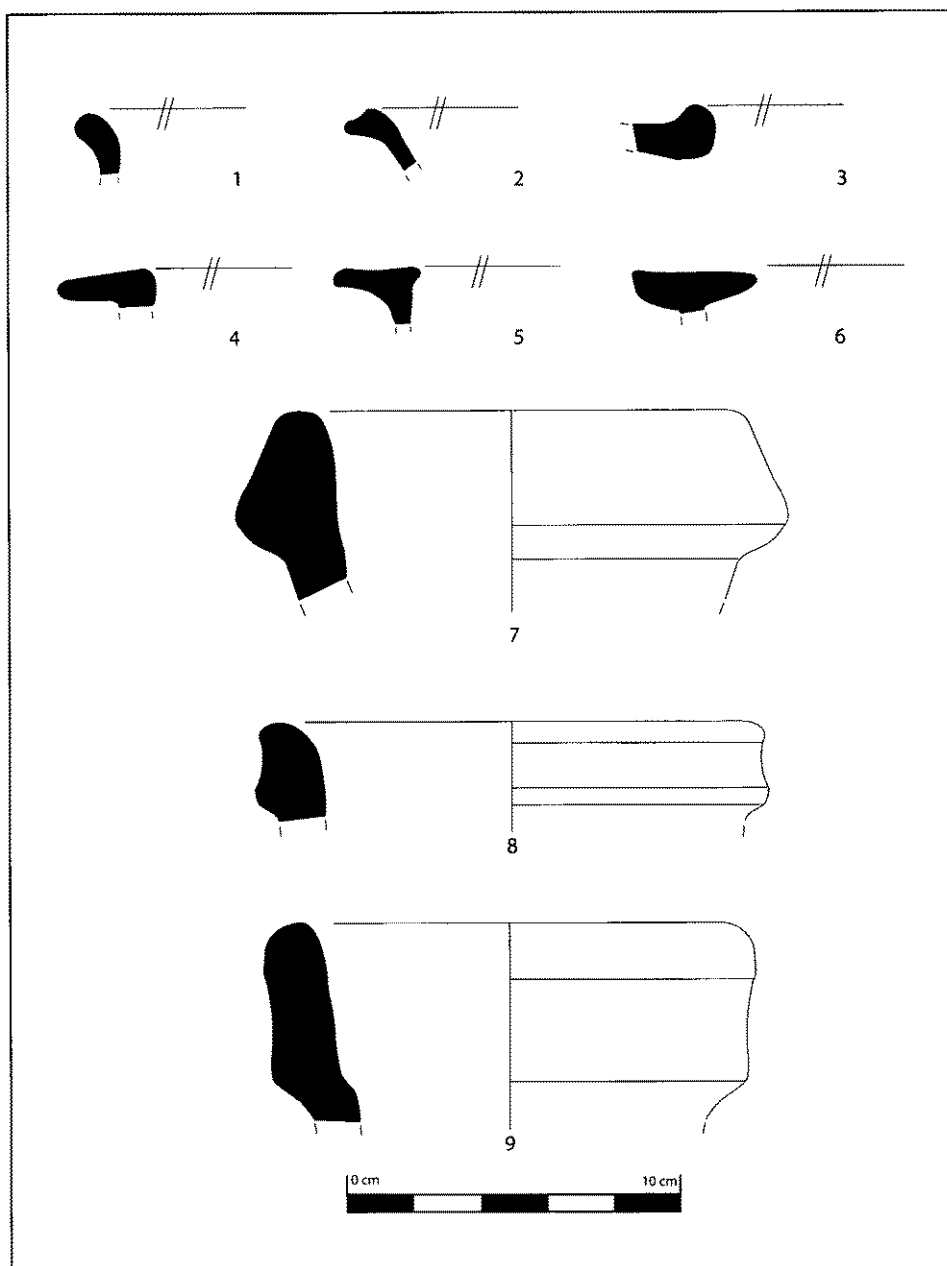

Figura 1: Materials ceràmics procedents del turó de Sant Antoni. 1 i 2, ceràmica comuna ibèrica, 3, àmfora ibèrica, 4 a 6, ceràmica comuna ibèrica, kalathos, 7, àmfora itàlica Dressel 1, 8, àmfora africana Tripolitana Antiga, 9, àmfora eivissenca PE 26.

BIBLIOGRAFIA

- ASENSIO, D. (1996): "Les àmfores d'importació de la ciutadella ibèrica d'Alorda Park" o "Les Toixoneres (Calafell, Baix Penedès)", *Revista d'Arqueologia de Ponent*, 6, pp. 35-79. Lleida.
- DÍAZ, M. (2000): "Tipocronología de los contextos cerámicos tardo-republicanos en Tarraco", *Empuries*, 52, pp.201-260. Barcelona.
- DÍAZ, M.; OTIÑA, P. (2002): "El comercio de la Tarragona antigua: importaciones cerámicas entre el siglo III a.C. y la dinastía julio-claudia", *Vivre, produire et échanger: reflets méditerranées. Melages offerts à Bernard Liou*, pp.171-193. Montagnac.
- DÍAZ, M.; OTIÑA, P. (2003a): "Valoración comercial de Tarraco: importaciones cerámicas entre el siglo III a.C. y la dinastía julio-claudia", *Bolskan*, 20 (Actas XXVII Congreso Nacional de Arqueología), pp.67-82. Huesca.
- DÍAZ, M.; OTIÑA, P. (2003b): "Nuevas evidencias tardo-republicanas en Tarraco, el silo de la calle Unión, núm. 14", *Revista d'Arqueologia de Ponent*, 13, pp.289-313. Lleida.
- JÁRREGA, R. (2003): "Les ceràmiques romanes de la vil·la de Mas d'en Gras (Vila-seca, Tarragonès)", *Butlletí Arqueològic*, V èp., núm. 25, pp.107-170. Tarragona.
- PASCUAL, G.; RIBERA, A. (2002): "Las ánforas tripolitanas antiguas en el contexto del Occidente Mediterráneo", *Vivre, produire et échanger: reflets méditerranées. Melages offerts à Bernard Liou*, pp.303-317. Montagnac.
- RAMÓN, J. (1995): *Las ánforas púnicas de Ibiza*. Eivissa.